

НАУЧНО ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОЈЕКАТ
“Правни аспекти савремених друштвених кретања у Републици Србији” -
за период 01.01.2019. – 31.12.2021. године

Издавач

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици,
Правни факултет

За издавача

Проф. др Душанка Јововић, декан

Главни и одговорни уредник

Проф. др Јелена Беловић, руководилац пројекта

Секретар пројекта

Проф. др Страхиња Миљковић

Уређивачки одбор

Проф. др Душанка Јововић

Проф. др Владимир Боранијашевић

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић

Проф. др Дејан Мирковић

Доц. др Бојан Бојанић

Доц. др Здравко Грујић

Технички уредник

Младен Тодоровић

Дизајн корица

Кварк Краљево

Штампа

Кварк Краљево

Тираж:

50 примерака

ISBN 978-86-6083-067-0

**Штампање овог зборника помогло је Министарство просвете, науке и
технолошког развоја Републике Србије**

Др Саша АТАНАСОВ*

343.98
343.102

ПРИКУПЉАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА ОД ПРЕСУМПТИВНИХ СВЕДОКА НА МЕСТУ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Апстракт: У раду анализирамо оперативно тактичку радњу прикупљања обавештења на месту извршења кривичног дела. Анализирамо процесни аспект и криминалистички значај прикупљања обавештења. Бавимо се начином проналажења пресумптивних сведока на месту извршења кривичног дела и предностима вршења ове радње током вршења увиђаја. Износимо одређене тактичке препоруке за ефикасно добијање потпуних и тачних обавештења.

Кључне речи: *прикупљање обавештења, процесни аспект, криминалистички значај, проналажење сведока, тактичке препоруке.*

УВОД

Кад постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности и када орган поступка (овлашћена службена лица полиције и/или јавни тужилац) стигне на место извршеног кривичног дела ради предузимања мера првог захвата (пре свега увиђаја) и других хитних радњи, и тамо затекне пресумптивне сведоке, (ређе пресумптивног осумњиченог) који имају сазнања о кривичном делу и учиниоцу, од њих треба што је пре могуће узети изјаву, јер је погрешно сматрати да ће опажено остати трајно у меморији сведока и да ће након дужег временског периода они моћи да исказујуу непромењеном облику о ономе што су доживели. На месту извршења кривичног дела од пресумптивних сведока се прикупљају обавештења која немају доказни карактер, и премда је реч о неформалној радњи треба да је врши искусан испитивач, јер је реч о веома сложеној криминалистичкој радњи чији резултати могу помоћи полицији у даљем разјашњавању кривичног дела, а јавном тужиоцу у доношењу одлуке о покретању и вођењу кривичног поступка. Многи се пресумптивни сведоци у моменту опажања и запамћивања налазе у специфичном психофизичком стању (нпр. код њих је присутан висок ниво стреса, анксиозности, поједини могу да трпе болове услед повређивања), с тим да то стање може трајати и у

* Доцент, Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Правни факултет, sasa.atanasov@pr.ac.rs

моменту узимања изјаве од њих. Уколико се стање у коме се пресумптивни сведоци налазе не препозна благовремено, прикупљање обавештења неће бити спроведено на адекватан начин, као што се ни резултат предузете радње неће манифестовати у целовитој и тачној изјави. С тим у вези, у криминалистичкој науци формирана су правила за прикупљање обавештења од пресумптивних сведока на месту извршења кривичног дела.

1. ПРИКУПЉАЊЕ ОБАВЕШТЕЊА - ПРОЦЕСНИ АСПЕКТ

Прикупљање обавештења је мера оперативно тактичког карактера „која се састоји у проналажењу и вођењу информативног разговора са особама које могу дати обавештења од значаја за оперативну делатност и кривични поступак“.¹ То је радња која се састоји у утврђивању да ли постоје грађани који имају сазнања корисна за успешно вођење поступка, и утврђивању адресе њиховог становања. Мера се предузима када је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности, независно од тога да ли је учинилац познат или је непознат.² У криминалистичкој науци прикупљање обавештења традиционално се означава као информативни разговор. Реч је у ствари о разговору, вербалној комуникацији између овлашћеног службеног лица полиције (или јавног тужиоца)³ и грађана пресумптивних сведока чији резултат нема доказни значај нити се изјава која је добијена од њих може користити као доказ у кривичном поступку.⁴ С тим у вези је и одредба члана 288. став 2. Законика о кривичном поступку Републике Србије⁵ којим се наглашава да полиција не може грађане саслушавати у својству окривљеног, сведока или вештака, изузев када је реч о осумњиченом који је пристао на давање исказа у присуству браниоца (чл. 289. ЗКП). Међутим, то не значи да се због одсуства процесне форме од грађана пресумптивних сведока могу прикупљати обавештења принудно или да се према њима могу примењивати методе и средства којима би се наштетило њиховом достојанству и уставом и законом зајамченим правима и слободама. Разговор може трајати онолико колико је потребно да се добије обавештење, не дуже од четири часа, а са одобрењем даваоца изјаве може се

¹Живојин Алексић, Зоран Миловановић, *Криминалистика*, Партенон, Београд, 1994, 78.

²*Ibid.*

³Као руководилац предистражног поступка јавни тужилац може предузети све радње које може вршити полиција и преузети вршење радњи од полиције.

⁴Зоран Стојановић, Милан Шкулић, Вељко Делибашић, *Основи кривичног права, Кривично процесно право, Кривични поступак кроз практичну примену*, Службени гласник, Београд, 2018, 240.

⁵ Законик о кривичном поступку – ЗКП, *Сл. гласник РС*, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

продужити (288. став 3. и 4. ЗКП). Пресумптивне сведоке који су затечени на месту извршења кривичног дела полиција може упутити јавном тужиоцу или их може задржати до његовог доласка, ако би они могли да дају податке важне за поступак и ако је вероватно да се њихово испитивање касније не би могло извршити или би било скопчано са знатним одуговлачењем или другим тешкоћама. Задржавање грађана на месту извршења кривичног дела не може да траје дуже од шест часова (чл. 290. ЗКП). О прикупљеним обавештењима састављају се службене белешке које немају карактер доказа и које се морају издвојити из кривичног списка најкасније до завршетка истраге, с тим да та обавеза постоји и касније када се утврди постојање службених белешки у кривичном спису. Обавештења се могу прикупљати на различитим местима, у зависности где су пресумптивни сведоци пронађени и где постоје услови за разговор. У склопу криминалистичке обраде места извршења кривичног дела разговор се најчешће врши током вршења увиђаја. Прикупљање обавештења на месту извршења кривичног дела има предности из више разлога у односу на друга места, али и извесне недостатке (нпр. недостатак мирног места за разговор, руководилац увиђаја истовремено руководи и предузима оперативно – тактичке и друге доказне радње).

2. КРИМИНАЛИСТИЧКИ ЗНАЧАЈ ПРИКУПЉАЊА ОБАВЕШТЕЊА

Поступак откривања, разјашњавања и доказивања кривичног дела најчешће започиње са предузимањем мера првог захвата и радњом прикупљања обавештења од пресумптивних сведока који су затечени на месту извршења кривичног дела или се за њих касније сазнало. Затечени пресумптивни сведоци на месту извршења кривичног дела поседују најсвежије памћење, јер код њих још није наступио интензиван процес заборављања, а који је иначе последица протока времена и утицаја других садржаја. Ипак и код њих услед бројних фактора који утичу на процес опажања и памћења може доћи до нетачности у исказивању. У моменту прикупљања обавештења на месту извршења кривичног дела пресумптивни сведоци се по правилу налазе у специфичном психофизичком стању, због чега са њима треба пажљиво и обазриво поступати од првог контакта како би се потенцијалне непријатности избегле или смањиле на најмању могућу меру, а истовремено повећао осећај њихове безбедности и поверење у орган поступка. То захтева да овлашћена службена лица полиције и јавни тужилац располажу искуством и посебним знањима о начину опхођења са пресумптивним сведоцима како би тај однос од почетка био конструктиван и плодотворан. Према томе, од момента када пресумптивни сведоци (жртве, оштећени, сведоци) обавесте полицију (тј. дежурну службу) да је извршено кривично дело, преко припадника униформисане полиције који долазе на место извршења кривичног дела да би предузели мере првог захвата и друге

хитне мере (пружили помоћ и заштиту жртви, обезбедили трагове и предмете кривичног дела, прикупили основна обавештења), припадника криминалистичке полиције и/или јавног тужиоца који прикупљају обавештења током вршења увиђаја или непосредно након његовог завршетка, контакт са сведоцима мора бити такав да ни у једном моменту не изазове сумњу у добронамерност службених лица, као и да се са сваким наредним контактом повећава поверење у овлашћена службена лица полиције, односно јавног тужиоца. Поверење у орган поступка стиче се константним професионалним и људским третманом пресумптивних сведока током вођења разговора са њима. Уколико је реч о сведоцима који су истворемени и жртве кривичног дела, онда и поступањем којим се последице примарне виктимизације ублажавају и смањују на најмању могућу меру, односно спречавањем секундарне виктимизације.⁶

3. ПРОНАЛАЖЕЊЕ ПРЕСУМПТИВНИХ СВЕДОКА НА МЕСТУ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Пресумптивни сведоци ће углавном бити затечени на месту извршења кривичног дела уколико полиција и увиђајни орган изађу брзо на место извршења кривичног дела.⁷ Циљ оваквог поступања јесте да се прикупе обавештења оперативног и процесног значаја, односно да се ова лица задрже до доласка јавног тужиоца на месту догађаја, који ће с обзиром на околности конкретног случаја оценити да ли ће одмах од пресумптивних сведока узети детаљне изјаве или ће то учинити касније. Брз излазак припадника полиције условљен је потребом очувања стања на месту извршења кривичног дела, односно настојањем да се спречи делимично или потпуно уништење и измена постојећих трагова и предмета, промени њихов положај и међусобни однос, да се спречи настајање нових трагова и прикупе обавештења.⁸ Очување затеченог стања не односи се само на материјалне доказе, већ и на корисна обавештења, одн. персоналне доказне информације.⁹ Информативни

⁶Секундарна виктимизација манифестује се у погоршању ситуације у којој се жртва налази, и то тако што се последице примарне виктимизације поштравају услед негативне и/или неадекватне реакције, или чак погрешног поступања органа поступка са жртвом. У: Vesna Nikolić Ristanović, Podrška žrtvama i sprečavanje sekundarne viktimizacije: savremena zakonska rešenja i praksa, Zaštita žrtava i svedoka, *Temida*, broj 1, Beograd, 2003, 3.

⁷Zvonimir Roso, *Informativni razgovor i intervju*, MUP RH, Zagreb, 1995,235.

⁸Милан Жарковић, *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010, 222.

⁹Jürgen Brack, Norbert Thomas, *Kriminal-taktik*, Grundriß kriminaltaktischer Erkenntnisse und Prüfungsaufgaben mit Lösungen, 109.

разговор¹⁰ са затеченим пресумптивним сведоцима треба започети одмах по доласку на место извршења, док су њихова запажања још свежа.¹¹ По правилу, руководилац увиђаја обавиће са свим присутним лицима кратак разговор о околностима одвијања кривичног догађаја, ситуацији нађеној на месту извршења и изгледу тог места пре извршеног кривичног дела.¹² Уколико је место извршења кривичног дела претходно било обезбеђено од стране припадника униформисане полиције, исти ће о свим сазнањима и предузетим активностима на обезбеђењу трагова и предмета, прикупљеним обавештењима од затечених лица обавестити руководиоца увиђаја (овлашћено службено лице органа унутрашњих послова или јавног тужиоца). Циљ овог прелиминарног разговора јесте да се дође до сазнања и представе колико конкретни пресумптивни сведок зна о кривичном догађају и да ли се ради о очевицу или лицу које је накнадно дошло на место извршења и само је знатижељно. Уколико је кривично дело пријавила жртва или оштећено лице које је присутно на месту извршења, прикупљање обавештења треба започети од њих, затим, од лица које је пријавило кривично дело, лица које је пронашло жртву, од очевидаца и на крају од лица којима је нешто познато о криминалном догађају.¹³ Међутим, чак и када има више лица на месту извршења, чак и оних који су непосредно опажали, проналажење пресумптивних сведока није ни мало једноставан задатак. Неки од њих због страха од опасних криминалаца или зато што не желе да се појављују на суду и сведоче, зато што не желе да се другом замерају или зато што њихов интерес није повређен - настоје да напусте што је пре могуће место извршења, или да остану непознати за органе откривања и доказивања.¹⁴ Као разлог да не пружи обавештења о ономе што су опажали, може бити присутна и жеља да не наруше свој мир и комодитет (тзв. *Беновезе синдром*),¹⁵ као и стид што нису адекватно реаговали и помогли жртви.

¹⁰Поједини аутори врше разлику између информативног разговора и интервјуа. Тако, Росо и Жарковић сматрају да због различитог положаја лица која дају изјаву, интервју се врши са пресумптивним сведоком, а информативни разговор са потенцијалним осумњиченим.

¹¹Z. Roso, *op. cit.*, 235.

¹²Vladimir Vodinelić, *Kriminalistika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, 286-287.

¹³Dermot Groome, *Priručnik za istražitelje povreda ljudskih prava*, Human Rights Press, Northborough, 2001, 178.

¹⁴Branislav Simonović, *Pribavljanje i ocena iskaza pred policijom i na sudu*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac, 1997, 65.

¹⁵Термин настао почетком 60-тих година у криминологији. Социјални психолози овај ефекат називају још и „*Bystander effect*“. Ради се о ефекту случајног, незаинтересованог посматрача, тј. онога који се затекао на месту догађаја, а није ни на који начин помогао

Овакви сведоци касније свесно и несвесно фалсификују изјаву, односно исказ пред органом поступка како би оправдали своје понашање, о чему треба водити рачуна приликом оцене веродостојности онога што исказују.¹⁶ Поједини полицајци нису никада у стању да пронађу пресумптивне сведоке, док другима то полази за руком без тешкоћа. Нетактичан приступ полицајца лако ће обесхрабрити и оне који су мислили да дају обавештења, а понекад их и отерати са места извршења. Гласно позивање очевидаца или лица којима су подаци познати од других, као и других лица да се јаве и саопште своја сазнања о кривичном делу и учиниоцу, по правилу неће резултовати проналажењем *пресумптивних сведока*. Многи неискусни и невешти полицајци правдаће се после да су више пута пролазили кроз гужву, али да ни једног сведока нису пронашли.¹⁷ Спремност присутних лица да пруже корисна обавештења о кривичном делу, лицима, траговима и предметима кривичног дела, уопште да сарађују са полицијом и истражним органима, условљена је низом објективних и субјективних фактора, као што су врста и природа кривичног дела, место, време и начин извршења дела, последица извршеног кривичног дела, лични однос појединих лица према кривичном делу, према његовим учесницима, полицији, али и од умећа и тактичности припадника полиције. Љубазност, стрпљење и тактичност у поступању допринеће много више кооперативности свих присутних лица,¹⁸ него држање придика, позивање на грађанску дужност сведочења, претње затеченим лицима. Наравно, међу затеченим лицима на месту извршења кривичног дела биће и оних који ће желети одмах да опажено саопште, као и оних који неће моћи да пруже обавештења због стања шока и препасти од кривичног дела. Обично, искусан полицајац у групи присутних лица пажљивим посматрањем уочава и проналази разговорљивог грађанина (обично жену) и поставља питање: „Када сте дошли на место догађаја?“, „Шта сте видели?“ Најчешће одговор овог лица бива да је дошло међу првима на место догађаја, али да није ништа видело, одн. да му је човек који је дошао пре њега све испричао о догађају и уједно га показује. Корист од оваквог поступања огледа се у томе што је могуће веома брзо пронаћи, или се бар у кратком временском периоду приближити лицу које је непосредно опајало, с обзиром да је ретка срећа да се у групи присутних лица одмах пронађе *пресумптивни сведок*. Када је пронађен пресумптивни сведок, приступ који представља мешавину уљудности и службености, за нијансу мора бити оштрији и службенији.

жртви. У: Јован Ћирић, *Ђеновезе синдром, Страни правни живот*, број 1, Институт за упоредно право, Београд, 2010, 132.

¹⁶Vladimir Vodinelić, *Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje*, Факултет за безбедност и општествена самозаштита Универзитета „Кирил и Методије“, Скопје, 1985, 625.

¹⁷Z. Roso, *op. cit.*, 235.

¹⁸М. Жарковић, *op. cit.*, 226-227.

Колебљив пресумптивни сведок оваквим приступом биће разоружан и полицајац ће најчешће добити тражене податке. Не треба заборавити да инфомативни разговор за нека лица може представљати неугодно искуство, тако да ће их нетактичан начин прилажења и постављања питања само учврстити у намери да одбију сарадњу са овлашћеним службеним лицем.¹⁹ Управо је успостављање првог контакта од значаја за будућу сарадњу пресумптивних сведока и њихову искреност. Због тога припадник полиције већ на самом почетку мора оставити утисак компетентног професионалца,²⁰ чије су реакције скривене од пресумптивног сведока и других посматрача. Пресумптивном сведоку не треба никада постављати питања „Да ли сте нешто видели?“, јер ће обично одговор бити „Не, нисам“. Много је боље поставити питање на следећи начин: „Опростите господине/ђо, реците ми шта сте видели у вези са овим догађајем?“. ²¹Међутим, како руководилац увиђајног органа, осим што треба да прикупљања обавештења, мора прикупљати и материјалне доказе и радити друге битне ствари на месту догађаја (руководи вршењем увиђаја, обезбеђењем места догађаја, и др.), то је овај почетни разговор кратак, толико временски дуг да би на основу њега руководилац увиђаја формирао – привремену *теорију случаја*.²² Због тога је боље обавити више краћих разговора са више сведока, како би се стекла општа слика о самој средини и ономе што се десило, него са једним сведоком вршити дугачак и детаљан разговор.²³ Овај разговор, руководилац увиђаја вршиће опрезно, не стварајући чврсту слику (представу) о догађају, јер се после може испоставити да је лице од кога се прикупљају обавештења погрешно опајало или лажно изјављивало. Суд о истинитости и вредности добијених обавештења, провераваће се спретним начином испитивања и сталним, неприметним посматрањем тих лица. Прва прикупљена обавештења бележиће се у свеску, а ствар је искуства и извежбаности како ће овлашћено службено лице то радити. Након завршеног увиђаја корисно је изјаве ових лица записнички констатовати.²⁴ На месту извршења, у присутности других лица овлашћено службено лице органа унутрашњих послова треба избегавати да узима детаљне личне податке од потенцијалних сведока (оне које узима орган поступка када у процесној форми испитује сведоке) и задовољити се само подацима који ће омогућити каснији контакт са овим лицима (име и презиме, адресу, број телефона, евентуално број личне карте).

¹⁹Z.Roso, *op. cit.*, 235.

²⁰D.Groome, *op. cit.*, 175.

²¹Z.Roso, *op. cit.*, 235.

²²М.Жарковић, *op. cit.*, 226.

²³D. Groome, *op. cit.*, 176.

²⁴V.Vodinelic, (1996), 287.

4. ПРЕДНОСТИ ПРИКУПЉАЊА ОБАВЕШТЕЊА НА МЕСТУ ИЗВРШЕЊА КРИВИЧНОГ ДЕЛА

Прикупљање обавештења од пресумптивних сведока на месту извршења кривичног дела је сложена криминалистичка радња коју треба да врши искусан испитивач, јер поред истраживања кривичног дела (пре свега предузимања увиђаја), проналажења учиниоца и обезбеђења извора сазнања, нужно треба да пружи и помоћ и заштиту жртви.²⁵ Реч је о захтевној оперативној радњи, јер у моменту када остварује први контакт са жртвом још увек не постоји ниједан акт који би се испитивач могао послужити, проучити и упознати се са личношћу сведока, претходно изведеним доказима и утврђеним чињеницама. Међутим, како истовремено на месту извршења кривичног дела испитивач предузима и увиђај, то ће чињенице које том приликом буду утврђене послужити испитивачу као полазна основа за прикупљање обавештења.²⁶ Стога вршењу увиђаја треба посветити посебну пажњу. Прикупљање обавештења на месту извршења кривичног дела не треба свести на пуку регистрацију онога што пресумптивни сведок исказује, јер обавештења која се тад прикупљају имају много важнији значај. Прикупљање обавештења од сведока на месту извршења кривичног дела, тј. на месту на коме је пресумптивни сведок непосредно опажао извршење дела и учиниоца, има значајне предности над испитивањем у службеној просторији, из разлога што су докази убедљивији и очитији на таквом месту, и зато што не само време, већ и простор снажно подупире жртвино сећање до најситнијих детаља.²⁷ Слика кривичног дела је једнократна и као таква је непоновљива, као што је и перцепција сведока индивидуална, а сећање непотпуно и подложно сталном мењању и нестајању. Због тога треба уважити чињеницу да, не само више очевидаца када перципира исти догађај различито о њему исказују, већ и исти сведок када се то од њега захтева не може поновити и на исти начин описати првобитно опажени догађај. Стога, изјава не представља репродукцију првобитно опаженог дела и непроменљиву слику и копију доживљеног коју сведок може позвати у сећање и саопштити у свим појединостима када год он то пожели, већ вишемање адекватан отисак опаженог садржаја, који у многоструком зависи од субјективних и објективних услова под којима су дело и учинилац опажени, али и од начина и услова под којима се од пресумптивног сведока прикупљају обавештења. С обзиром да испитивач није могао да утиче на

²⁵Ciril Žerjav, *Kriminalistika*, RSUP SR Hrvatske, Zagreb, 1986, 50.

²⁶Roland Grasberger, *Psihologija krivičnog postupka*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1958, 147.

²⁷Vladimir Vodinec, *Kriminalistika*, Savremena administracija, Beograd, 1978, 146 и 151.

начин и услове под којима је пресумптивни сведок опажао, то му једино преостаје да примереним начином прикупља обавештења и коришћењем могућих решења добије истиниту изјаву. У том циљу, прикупљање обавештења на месту извршења кривичног дела има многобројне предности у односу на друга места на којима се од пресумптивног сведока могу прикупљати обавештења, јер место извршења кривичног дела доприноси оживљавању динамичких асоцијација и правилном начину евоцирања опажених садржаја. Наиме, сведок не опажа изоловано од средине у којој се дело одвијало, па уколико схватимо кривично дело као подсистем ширег система, тј. окружења са којима је кривично дело блиско повезано помоћу различитих веза, то је онда могуће да сам изглед места кривичног дела (специфична конфигурација терена, затечени предмети, идентичне временске прилике и друге околности) које су иначе претходиле, или биле присутне током извршења дела и опажања, или су настале накнадно, пробуде додирне тачке и асоцијације код жртве и помогну му да објективно обнови и изложи своје сећање. Пресумптивни сведок је тада у стању да се присети многих детаља и провери различите околности кривичног дела (нпр. тачну локацију кривичног дела, временске прилике које су том приликом биле присутне, какво је било осветљење и видљивост током перципирања), као и да непосредно провери своје способности и домет опажања и сећања. На месту извршења кривичног дела сведок се боље сналази него са скицама и фотографијама, или макетама у службеној просторији, јер он ту по правилу верније и потпуније развија читав комплекс асоцијација које му помажу у обнављању опаженог садржаја.²⁸

5. НЕКА КРИМИНАЛИСТИЧКО ТАКТИЧКА ПРАВИЛА ОД КОЈИХ ЗАВИСИ КВАЛИТЕТ ПРИКУПЉЕНИХ ОБАВЕШТЕЊА

На месту извршења кривичног дела сведоке треба међусобно раздвојити и ставити под надзор, јер њихов контакт, по правилу доводи до свесног или несвесног подешавања изјава и преузимања туђег мишљења.²⁹ Од свих присутних и накнадно пронађених сведока треба узети изјаве, имајући у виду да сваки сведок доживљава само исечак једног динамичног догађаја какво је кривично дело. Информативни разговор, премда не спада

²⁸ Vukašin Pešić, Vladan A. Vasiljević, Vlada Vodinić, Ante Granić, *Uvidaj kod saobraćajnih nezgoda na javnim putevima*, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd, 1966, 150-151. У: Саша Атанасов, *Улога сведока у откривању и доказивању кривичног дела* (докторска дисертација), Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2016, 259-260.

²⁹ Tomislav Marković, *Suvremena tehnika istraživanja krivičnih djela (kriminalistika)*, Narodne novine, Zagreb, 1972, 480-481.

појмовно у увиђај, треба вршити у складу са *девет златних питања криминалистике*, јер представља интегрални део утврђивања чињеница на месту извршења кривичног дела. На месту извршења кривичног дела неопходно је обезбедити мирно место за разговор, а уколико не постоји просторија где би се могло разговарати насамо са сведоком, потребно је импровизовати такав простор (нпр. оградити тракама простор на отвореном). Најбоље би било када би постојало специјално увиђајно возило са кабинетом за испитивање лица (тада се овај проблем не би постављао), као и члан увиђајне екипе који би био задужен само за прикупљање обавештења. Сведоци и друга лица не смеју бити у кругу обезбеђеног лица места, јер ће на основу посматрања трагова и предмета кривичног дела добити прилику да створе своју верзију кривичног дела и употпуне празнине у памћењу. Током вршења увиђаја службена лица не треба јавно да коментаришу ток и резултате увиђаја у присуству пресумптивних сведока, јер то сугестивно делује на њих. Податке треба прикупљати о изгледу, стању и кретању актера догађаја, као и о привидно безначајним споредним околностима (тзв. ситницама), које су често од прворазредне важности, понекад и пресудне за разјашњавање важних проблема. Утврдити физичке и психичке недостатке сведока. Не сумњичити сведока непотребно, водити рачуна о форензичкој збуњености. Инсистирати на разјашњењу противречности у исказима већ током вршења увиђаја. Утврђене противречности не значе да сведок лажно приказује опажено.³⁰ Потребно је схватити значај првог исказа током увиђаја. Уколико је правилно узет, далеко је вреднији од свих који касније следе.³¹ Прикупљена обавештења о околностима извршеног кривичног дела олакшавају руководиоцу увиђаја вршење увиђаја.³² Прикупљање обавештења на месту извршења кривичног дела није само постављање тзв. златних питања криминалистике. То је велико умеће и вештина. Прикупљање обавештења треба обављати паралелно са вршењем увиђаја, јер је тада могуће упоређивати материјалне са личним изворима доказа. Нарочито је потребно водити рачуна да се код сведока створи осећај важности. У почетку разговора избегавати сукобе и разлике у мишљењу. Настојати да се реч „не“ ређе појављује у почетку разговора. Сведока ословљавати именом, више их слушати, а мање причати, јер ако испитивач много говори мало ће сазнати од сведока. Успоставити однос поверења са

³⁰ V. Pešičet. al., *op.cit.*, 145-149.

³¹ V. Pešičet. al., *op.cit.*, 150. Исто: Heather M. Kleider-Offutt, Sarah E. Cavrak, Leslie R. Knuycky, Do Police Officers' Beliefs About Emotional Witnesses Influence the Questions They Ask? *Applied Cognitive Psychology, Appl. Cognit. Psychol.* 29: 314–319 (2015), <http://ezproxy.nb.rs:2070/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=3caab1f2-5bf5-4f29-a130-08c80b74079e%40pdc-v-sessmgr02> 24.08.2020, 315.

³²С. Žerjav, *op. cit.*, 60.

сведоком, јер се у супротном неће остварити никакав резултат. Не пожуривати сведока, стрпљење ће касније бити награђено. Ипак, ако се учоче знаци журбе код сведока, прилагодити се томе. Разговор реализовати кроз три фазе: уводну, у виду слободног исказивања и постављањем питања. Сведоку омогућити да говори слободно и неометано, и не прекидати га безразложно. Повремено се треба смешкати, јер је намргођено лице препрека за успостављање делотворног контакта са сведоком.³³ Не постављати сугестивна питања, јер се тиме кривични догађај снабдева новим (непостојећим) информацијама.³⁴ Сведока увек треба питати од куда му је познато оно о чему исказује. Сазнати под којим је спољним условима вршио опажање и у каквом је психофизичком стању био у моменту опажања. Приступ сваком сведоку мора бити прилагођен, при томе треба уважавати локалитет и примарне обичаје краја из којег сведок долази. Поред пажљивог слушања садржаја док сведок исказује, треба пратити и како се понаша, тзв. невербалну спољну манифестацију која се манифестује у фацијалној експресији, мимици, пантомимици и моторици.³⁵

6. ЗАКЉУЧАК

Прикупљање обавештења од пресумптивних сведока је оперативна тактичка радња која се најчешће предузима у склопу откривачке делатности органа откривања и гоњења. Прикупљање обавештења захтева посебно знање и умеће, нарочито из области опште и примењене психологије, психологије исказа, криминалистике, али и других научних области када се за њима појави потреба. Резултат радње прикупљање обавештења нема доказни значај, али уколико је изјава правилно узета, далеко је вреднија од свих које следе у каснијем поступку. Начин прикупљања обавештења суштински одговара радњи доказивања – испитивању сведока, због чега испитивач не треба да одступи од законских и етичких правила која важе када сведока испитујемо у кривичном поступку. Прикупити обавештења могу само искусни испитивачи са богатим стручним и животним искуством.

³³ Z. Roso, *op. cit.*, 147.

³⁴ Loftus, F. E.: Leading Questions and the Eyewitness Report, *Cognitive Psychology*, No. 7, *Academic Press, Inc*, Washington, 1975, стр. 562-565, <http://www.someya-net.com/01-Tsuyaku/Reading/Loftus75.pdf>, 18. 08. 2020.

³⁵ V. Čepек, D. Modly, I. Posavec, P. Veić, *Priručnik za obuku policije* (Skripta), MUP RH, Zagreb, 1991, 102-103.

Sasa ATANASOV, LL.D.

Assistant Professor

University of Pristina - Kosovska Mitrovica, Faculty of Law

OBTAINING INFORMATION FROM PRESAMPTUOUS WITNESSES AT CRIME SCENE INVESTIGATIONS

Summary

Starting point of this work deals with operational and tactical means of acquiring information at the very place of crime scene investigations. We also analyze procedural aspect as well as criminalistic significance of it. The work emphasizes the way of finding presumptuous witnesses stating out the significance of this procedure. We also provide specific tactical recommendations for obtaining valid and accurate information.

Key words: *obtaining information, procedural aspect, criminalistic significance, revealing the witness, tactical recommendation.*

ЛИТЕРАТУРА

Vladimir Vodinelić, *Kriminalistika*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.

Vladimir Vodinelić, *Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje*, Fakultet za bezbednost i opštествена samozaštita Univerzitet „Kiril i Metodije“, Skopje, 1985.

Vladimir Vodinelić, *Kriminalistika*, Savremena administracija, Beograd, 1978.

Vesna Nikolić Ristanović, *Podrška žrtvama i sprečavanje sekundarne viktimizacije: savremena zakonska rešenja i praksa, Zaštita žrtava i svedoka, Temida*, broj 1, Beograd, 2003.

Vukašin Pešić, Vladan A. Vasiljević, Vlada Vodinelić, Ante Granić, *Uviđaj kod saobraćajnih nezgoda na javnim putevima*, Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja, Beograd, 1966.

V. Čepek, D. Modly, I. Posavec, P. Veić, *Priručnik za obuku policije* (Skripta), MUP RH, Zagreb, 1991.

Dermot Groome, *Priručnik za istražitelje povreda ljudskih prava*, Human Rights Press, Northborough, 2001.

Законик о кривичном поступку – ЗКП, Сл. гласник РС, 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/2019.

Zvonimir Roso, Z.: *Informativni razgovor i intervju*, MUP RH, Zagreb, 1995.

Зоран Стојановић, Милан Шкулић, Вељко Делибашић, *Основи кривичног права, Кривично процесно право, Кривични поступак кроз практичну примену*, Службени гласник, Београд, 2018.

Jovan Ćirić, Đenoveze sindrom, *Strani pravni život*, broj 1, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2010.

Jürgen Brack, Norbert Thomas, *Kriminaltaktik, Grundriß kriminaltaktischer Erkenntnisse und Prüfungsaufgaben mit Lösungen*, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, München, Hannover, 1983.

Loftus, F. E.: Leading Questions and the Eyewitness Report, *Cognitive Psychology*, No. 7, *Academic Press, Inc*, Washington, 1975, стр. 562 - 565, <http://www.someya-net.com/01-Tsuyaku/Reading/Loftus75.pdf>, 18. 08. 2020.

Милан Жарковић, *Криминалистичка тактика*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2010.

Roland Grasberger, *Psihologija krivičnog postupka*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1958.

Саша Атанасов, *Улога сведока у откривању и доказивању кривичног дела* (докторска дисертација), Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2016.

Tomislav Marković, *Suvremena tehnika istraživanja krivičnih djela (kriminalistika)*, Narodne novine, Zagreb, 1972.

Ciril Žerjav, *Kriminalistika*, RSUP SR Hrvatske, Zagreb, 1986.

Heather M. Kleider-Offutt, Sarah E. Cavrak, Leslie R. Knuycky, Do Police Officers' Beliefs About Emotional Witnesses Influence the Questions They Ask? *Applied Cognitive Psychology*, *Appl. Cognit. Psychol.* 29: 314–319 (2015), <http://ezproxy.nb.rs:2070/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=3caab1f2-5bf5-4f29-a130-08c80b74079e%40pdc-v-sessmgr02> 24.08.2020.